

GRUDZIĄDZKI TURYSTYCZNY RAJD SAMOCHODOWY Z OKAZJI DNIA KOBIET 2023

TURYSTYCZNE SAMOCHODOWE MISTRZOSTWA OKRĘGU
BYDGOSKIEGO PZM 2023 - RUNDA II

GRUDZIĄDZ, dn. 04.03.2023r.

MATERIAŁY DOTYCZĄCE ATRAKCJI TURYSTYCZNEJ IMPREZY

CENTRUM EDUKACJI EKOLOGICZNEJ W GRUDZIĄDZU JELENIOWATE

Czy wiesz, że jeleń to wcale nie jest "mąż" sarny?

Wiesz, że to co jeleń nosi na głowie to wcale nie są rogi?

A wiesz, że nazwy okresów godowych u poszczególnych jeleniowatych pochodzą od dźwięków jakie wydają dorosłe samce w tym czasie - jedne ryczą, inne beczą, jeszcze inne buczą?

Przedstawiciele rodziny jeleniowatych możemy nierzadko zobaczyć podczas spaceru po lesie, na polach, a nawet przebiegających przez jezdnię. Na obszarze Polski obecnie żyje 5 gatunków z rodziny jeleniowatych: daniel zwyczajny, sarna europejska, jeleń szlachetny, jeleń wschodni (w izolowanych populacjach) i łoś euroazjatycki.

Warto co nieco dowiedzieć się o tych wspaniałych zwierzętach i poznać kilka ciekawostek z nimi związanych. Może przy następnym spotkaniu powiesz: "znam cię, jesteś..." i tu dokładnie podasz gatunek nie popełniając najmniejszego błędu, dzięki temu ten napotkany jeleniowaty nie obrazi się i chwilę dłużej pozwoli ci się pooglądać.

Ciekawostka

Z pewnością każdy z nas od najmłodszych lat, widząc jelenia (choć nie zawsze był to jeleń) podziwiał go mówiąc lub myśląc: "ale ten jeleń ma piękne rogi...". Ale czym tak naprawdę jest to co wyrasta jeleniowi i wszystkim pozostałym jeleniowatym z głowy - rogami czy porożem?

Poroże to wytwór kostny, który wyrasta u samców takich gatunków jak: łoś, jeleń, daniel, sarna. Podobnie jak kości jest twarde i pełne w środku. Co roku jest zrzucane i od nowa nakładane. Charakteryzuje się dużą zmiennością kształtu, zwykle im osobnik starszy, tym bardziej rozgałęzione. U starszych osobników stopniowo ulega redukcji.

Rogi to wytwór skóry właściwej, są puste w środku i rosną przez całe życie zwierzęcia. Nie rozgałęziają się, nie odpadają i nie odrastają. Co więcej rogi mogą mieć zarówno samce jak i samice takich gatunków jak: żubr, krowa, muflon, kozica, koza.

Teraz wiesz już co wyrasta jeleniowatym z głowy?

GRUDZIĄDZKI TURYSTYCZNY RAJD SAMOCHODOWY Z OKAZJI DNIA KOBIET 2023

TURYSTYCZNE SAMOCHODOWE MISTRZOSTWA OKRĘGU
BYDGOSKIEGO PZM 2023 - RUNDA II

GRUDZIĄDZ, dn. 04.03.2023r.

MATERIAŁY DOTYCZĄCE ATRAKCJI TURYSTYCZNEJ IMPREZY

Oczywiście jest to poroże, które służy samcowi do obrony i walki o samice podczas godów. Różnie jest ono nazywane dla każdego z gatunków: wieniec u jelenia, łopatki u daniela, łosć może posiadać jedną z dwóch form, łopatki lub badyle, natomiast poroże sarny to parostki.

Nie wszystkie gatunki tych 5 wspomnianych gatunków jeleniowatych występowały na terenie Polski naturalnie.

Daniel zwyczajny

Naturalnym obszarem występowania daniela zwyczajnego jest obszar śródziemnomorski (południe Europy, Azja Mniejsza i północna Afryka). W Polsce nie jest gatunkiem rodzimym. Został introdukowany (wprowadzony) po raz pierwszy w XIII wieku na Nizinie Śląskiej. Od XVII wieku był wielokrotnie wprowadzany w wielu regionach kraju. Obecnie występuje głównie w zachodnich regionach Polski (w Lubuskiem, Dolnośląskiem, Śląskiem, środkowej i zachodniej Wielkopolsce); poza tym w Polsce północnej: w Krajinie, na Kujawach, w ziemi chełmińskiej, a także w Kotlinie Sandomierskiej). Daniele zwyczajne mają najczęściej rudobrazowe umaszczenie, które przecinają charakterystyczne, jasne plamy. Wzdłuż ich kręgosłupa biegnie ciemna smuga. Ubarwienie tego gatunku może przybierać także formę melanistyczną, czyli niemal czarną oraz leucystyczną - niemal białą (okazy te są znacznie rzadziej spotykane, jednak występują także w Polsce). Samce (byki) ważą 42-82kg, samice (łanie) są mniejsze i ważą 37-50kg. Daniele zwyczajne tworzą chmary (stada) jedнопłciowe. Żeńskie stada liczą zwykle kilka spokrewnionych ze sobą łan wraz z cielętami (młode). W sprzyjającym środowisku, zasobnym w pożywienie, grupy mogą być jednak większe, a na szczególnie obfitych żerowiskach mogą się tworzyć stada przekraczające 100 sztuk. Byki tworzą grupy rówieśnicze, tym mniejsze, im starsze są zwierzęta.

Jeleń wschodni, sika

Jeleń sika jest kolejnym introdukowanym gatunkiem – tym razem z bardzo daleka, bo jego naturalne rejony występowania to Chiny, Korea i Japonia. Wprowadzenie jelenia sika na tereny Polski nastąpiło na przełomie XIX i XX wieku. Nie zrobił u nas jednak aż takiej „kariery”, jak daniel. W Polsce występuje głównie w dwóch

GRUDZIĄDZKI TURYSTYCZNY RAJD SAMOCHODOWY Z OKAZJI DNIA KOBIET 2023

TURYSTYCZNE SAMOCHODOWE MISTRZOSTWA OKRĘGU
BYDGOSKIEGO PZM 2023 - RUNDA II

GRUDZIĄDZ, dn. 04.03.2023r.

MATERIAŁY DOTYCZĄCE ATRAKCJI TURYSTYCZNEJ IMPREZY

izolowanych populacjach: w nadleśnictwie Elbląg (woj. warmińsko-mazurskie) i w nadleśnictwie Pszczyna (woj. śląskie). Jeleń sika ma sylwetkę zbliżoną do jelenia szlachetnego, ale rozmiary znacznie mniejsze, bardziej zbliżone do daniela zwyczajnego. Poza sezonem rozrodczym, łanie (samice) żyją w niewielkich grupach rodzinnych z cielętami (młodymi), aczkolwiek u tego gatunku często żyją też samotnie. Samce (byki) tworzą małe grupy rówieśnicze lub żyją samotnie

Sarna europejska

Obecny zasięg występowania sarny obejmuje Europę, Azję Mniejszą i region Morza Kaspijskiego. W Polsce sarna europejska jest gatunkiem pospolitym w całym kraju, najliczniejszym w jego zachodniej części.

Kozioł (samiec) ma poroże czyli parostki, zaś koza jest bezroga, czasem ma silnie wykształcone guzy czołowe, a bardzo rzadko małe szpice. Głowa kozła

ma kształt tępego klina i jest wyraźnie gruba, natomiast głowa kozy ma kształt ostrego klina.

Samicom (kozom) towarzyszą na ogół jedynie ich tegoroczne młode (koźlęta). Sytuacja zmienia się nieco w okresie jesienno-zimowym, kiedy na żerowiskach mogą zbierać się całe stada (tzw. rudle), czasem liczące nawet 100 sztuk. Są to jednak zbiorowiska okolicznościowe – związane ze wspólnym żerowaniem na jednym żerowisku. Przestraszone, każde zwierzę ucieknie we własnym kierunku. Sarnom zdarza się szczekać, najczęściej robią to gdy czują się zagrożone.

Jeleń szlachetny

Jeleń szlachetny jest jednym z największych znanych jeleniowatych.

Występuje niemal w całej Europie, a także w północnej części Azji Mniejszej i w regionie kaukaskim. W znacznie mniejszej liczbie występuje też w Azji Środkowej i Afryce Północnej. Jest to jedyny jeleniowaty występujący w Afryce, aczkolwiek jego zasięg jest ograniczony do górzystych terenów Atlasu. W Polsce występowanie jelenia szlachetnego jest dość powszechne, ale najliczniej spotykany jest w województwach zach.-pomorskim, kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim i podkarpackim.

GRUDZIĄDZKI TURYSTYCZNY RAJD SAMOCHODOWY Z OKAZJI DNIA KOBIET 2023

TURYSTYCZNE SAMOCHODOWE MISTRZOSTWA OKRĘGU
BYDGOSKIEGO PZM 2023 - RUNDA II

GRUDZIĄDZ, dn. 04.03.2023r.

MATERIAŁY DOTYCZĄCE ATRAKCJI TURYSTYCZNEJ IMPREZY

Okres godowy, zwany rykowiskiem, przypada na czas od drugiej dekady września do połowy października, aczkolwiek może się przeciągać do pierwszych dni listopada. W tym okresie dorosłe byki (samce) obejmują pieczę nad najlepszymi żerowiskami w swojej okolicy, na których zbierają się stada łań (samic), zwane chmarami.

Łanie odłączają się od swoich chmar na czas porodu i w początkowym okresie życia cielęcia

(młode). Małe cielętko jest pozostawiane samo w ukryciu, podczas gdy jego matka żeruje w okolicy i wraca by nakarmić je mlekiem bądź aby bronić, zaalarmowana jego krzykiem. Kiedy małeństwo nabierze już sił i jest w stanie nadążyć za rodzicem, oboje wracają do chmary (stada).

Łoś euroazjatycki

Będąc prawdopodobnie najbliższym żyjącym krewnym małych saren, łoś jest największym żyjącym obecnie jeleniowatym. Może osiągać wysokość nawet 210 cm w kłębie. W Europie byki (samce) ważą pomiędzy 380 a 500 kg, a samice (kłępy, zwane też łoszami) 250 – 350 kg. Jest to gatunek silnie związany z lasami klimatu arktycznego i subarktycznego (tajga i lasotundra). Tam występuje najpowszechniej.

W naszej części świata gatunek niemal wyginął i obecnie brakuje go w Europie Zachodniej. Skandynawia, Polska i Czechy są najbardziej na zachód wysuniętymi ostojami tego zwierzęcia. W Polsce populacja łosi występuje zwykle w północno-wschodnich rejonach kraju.

Okres godowy łosi, zwany bukowiskiem, przypada na wrzesień i październik. Byki zarówno szukają samic, jak i starają się je wabić za pomocą nawoływań przypominających pojękiwania lub buczenie.

Na świat przychodzi zwykle jedno młode (łoszak), rzadziej dwa lub trzy. Zarówno kłępy, jak i dorosłe byki prowadzą samotniczy tryb życia. W okresie jesienno-zimowym łosze mogą łączyć się w grupy liczące kilka sztuk.